

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การฟื้นฟูการทำน่าน้ำฝนแบบใช้ปัจจัยการผลิตต่ำ ในชุมชนบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเกี่ยวกับระบบการทำนาที่ลดปัจจัยการผลิตจากภายนอก การปรับตัวของเกษตรกร ตลอดจนโอกาสทางการถ่ายทอดความรู้

การศึกษานี้เน้นการศึกษาแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดย การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ศึกษาข้อมูลจากเกษตรกรรายย่อยในชุมชนบ้านเขว้า ผู้นำชุมชน ผู้นำอาสา หน่วยงานราชการ และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน และข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 พื้นที่เป้าหมายและประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 พื้นที่ศึกษา

ศึกษาในพื้นที่บ้านเขว้า หมู่ 1 ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

3.1.2 ประชากรศึกษา

เลือกแบบเจาะจงเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวหน้าน้ำฝนและขึ้นทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหมู่บ้านประจำปี 2552 จำนวน 50 ราย เพื่อเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สืบสนุนข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการวิจัยมากขึ้น

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านเขว้า และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการทำนา ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ผู้นำอาสาในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ฯลฯ รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 ราย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุมวัตถุประสงค์งานวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – structured interview) เกษตรกรในระดับครัวเรือน โดย ที่กำหนดประเด็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดง

ความคิดเห็นโดยประกอบด้วยคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended question) และคำถามแบบปลายปิด (Close-ended question) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อสนับสนุนและครอบคลุมเนื้อหาวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในเกษตรกรผู้ผลิตข้าว 50 ครัวเรือนโดยประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร กระบวนการผลิตข้าว เทคโนโลยีในการผลิต ต้นทุน ผลผลิต รูปแบบการผลิตข้าว ตลอดจนแนวทางในการถ่ายทอดและการลดต้นทุนในการผลิตข้าวนาข้าวน้ำฝน และนอกจากนี้ยังใช้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลบ้านเขว้า เจ้าหน้าที่พัฒนากร เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล ผู้นำชุมชน ผู้นำอาสา ตลอดจนถึงตัวแทนแกนนำหมู่บ้าน โดยเนื้อหาประกอบด้วย ข้อมูลประวัติการผลิตข้าวนาข้าวน้ำฝน ข้อมูลการผลิตข้าวในอดีตจนถึงปัจจุบัน และปัญหา อุปสรรค ตลอดจนถึงแนวทางการผลิตข้าวเพื่อความอยู่รอด

3.2.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตบริบทรอบพื้นที่ขณะลงพื้นที่ สังเกตพฤติกรรม อารมณ์ การแสดงออกและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่ซักถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ในภายหลัง

3.2.3 การสนทนา (Dialogue) การวิจัยครั้งนี้ใช้การสนทนากับผู้นำชุมชน ผู้นำอาสา เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้รับผิดชอบในพื้นที่บ้านเขว้า หมู่ 1 เพื่อเป็นหลักฐานประกอบในการเขียนวิจัย

3.2.4 การจดบันทึก ผู้วิจัยใช้การจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ในช่วงของการลงพื้นที่ บันทึกรายละเอียดจากการสังเกตหรือค้นพบตามสถานการณ์จริงในพื้นที่ เพื่อนำมาเรียบเรียงให้สมบูรณ์มากขึ้น

3.2.5 การบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกเสียงในการสนทนากับแกนนำ ผู้นำชุมชน ผู้นำอาสา เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เพื่อป้องกันการตกหล่นของข้อมูล

3.2.6 การบันทึกภาพ ใช้บันทึกภาพที่ได้จากการสังเกต จากแปลงนาของเกษตรกร ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เพื่อเป็นหลักฐานประกอบการเรียนวิจัย

3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารวิชาการ หนังสือ ตำรา อินเทอร์เน็ต ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน จปฐ. แผนแม่บทชุมชน และข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ลักษณะครัวเรือน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ข้อมูลด้านประวัติชุมชน แหล่งสาธารณะประโยชน์ สาธารณูปโภคต่างๆ ที่สามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ได้

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยมีผู้ให้ข้อมูลดังนี้ ประชาชน ชุมชน ผู้นำอาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน ตัวแทนแกนนำชุมชน กลุ่มเกษตรกรรายย่อยผู้ทำนา ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลบ้านเขว้า เจ้าหน้าที่พัฒนาการ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม ความเป็นมาการทำนา รูปแบบการผลิตในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน การปรับตัวในการผลิตของเกษตรกร ตลอดจนแนวทางการถ่ายทอดความรู้ การบันทึกภาคสนามและบันทึกประจำวัน ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งที่ลงพื้นที่ เพื่อสนับสนุนและครอบคลุมเนื้อหาวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเน้นการวิจัยเชิงลึก (In-depth research) โดยผู้วิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตนเอง เพื่อสร้างความคุ้นเคย และทราบถึงสภาพจริงของชุมชน ทำความเข้าใจความรู้และความคิดของเกษตรกรรายย่อยในชุมชนและศึกษาสภาพแวดล้อมตลอดจนวิธีการปฏิบัติ ระบบการทำนา การปรับตัวของเกษตรกร ได้แก่ การสนทนา การสัมภาษณ์กับเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) การประชุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Focus group discussion) ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ รวมถึงผู้เกี่ยวข้องกัวิถีชีวิตของชาวนา การสังเกตจากสภาพจริง และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรรายครัวเรือน ที่ยังทำนาอยู่ เพื่อนำมาประกอบข้อมูลเชิงพรรณนา โดยเฉพาะ ข้อมูล ปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของเกษตรกร

3.5 วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนา มาจัดหมวดหมู่เพื่อจำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) และนำข้อมูลไปวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และจัดทำข้อสรุปในประเด็นต่างๆ นำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับแนวความคิดและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถอภิปรายผลงานวิจัย ตีความและสรุปขอมูลงานวิจัยได้ ใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เป็นต้น